

Боярський О. О.,
кандидат юридичних наук,
суддя міського суду м. Білгород-Дністровського
Одеської області, докторант Інституту законодавства
Верховної Ради України
boyarskii.oleksandr@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9107-4897

КОНЦЕПЦІЯ «МУНІЦИПАЛЬНОЇ ЛЮДИНИ»: МОДИФІКАЦІЯ У СВІТЛІ ВОЄННОГО СТАНУ

Boyarskii O.O.,
PhD in Law
Doctoral Candidate at the Legislation Institute of
The Verkhovna Rada of Ukraine
Judge of Bilhorod-Dnistrovskiyi city-raion
court of Odessa oblast
boyarskii.oleksandr@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9107-4897

THE CONCEPT OF "MUNICIPAL MAN": MODIFICATION IN THE LIGHT OF MARTIME

У статті розглядаються практичні аспекти втілення в законодавство про місцеве самоврядування та в практику діяльності органів місцевого самоврядування країни концепції «муніципальної людини» (*homo municipalis*), а також її модифікації у світлі воєнного стану.

Доводиться, що концепція «муніципальної людини» (*homo municipalis*), причому, як в умовах миру, так й в умовах воєнного стану та фактичного ведення воєнних дій володіє великим методологічним та праксеологічним потенціалом для розбудови та розвитку територіальних людських спільнот та вдосконалення використання інституту місцевого самоврядування на теренах демократичної правової держави. Вона, з одного боку, є провісником формування та вдосконалення правосуб'єктності кожного жителя-члена територіальної громади, а з іншого – основоположною задачею локального управління, що здійснюється органами місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальної громади.

Системний аналіз профільного законодавчого масиву свідчить про те, що наявне сучасне мілітарне законодавство України характеризується не тільки повним ігноруванням цілей і задач місцевого самоврядування в період воєнного стану, але й нейтралізацією або суттєвим звуженням повноважень органів місцевого самоврядування, – більш того, заміною основного суб'єкта реалізації таких повноважень (вони передаються від органів місцевого самоврядування до територіальних військових адміністрацій), що, по суті, дезінтегрує концепцію «муніципальної людини» та її втілення в практичній діяльності органів місцевого самоврядування.

Констатується, що реалії сьогодення, а також важлива організаційна, нормативна та управлінська роль органів місцевого самоврядування в межах територіальної громади в умовах воєнного стану детермінують зміни в позиції законодавця щодо відновлення належної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування в контексті повернення частини повноважень виборним суб'єктам місцевого самоврядування, що знаменує собою визнання і повернення до концепції «муніципальної людини» та застосування її в законопроектній та законотворчій діяльності.

Ключові слова: місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, територіальна громада, концепція «муніципальної людини», воєнний стан, правосуб'єктність жителя-члена територіальної громади, *homo municipalis*.

The article considers the practical aspects of the implementation of the concept of "municipal man" (*homo municipalis*) in the legislation on local self-government and in the practice of local self-government bodies of the country, as well as its modifications in light of martial law.

It turns out that the concept of "municipal man" (*homo municipalis*), and, both in peacetime and in martial law and the actual conduct of hostilities has great methodological and praxeological potential for building and developing territorial human communities and improving the use of local government in a democratic state governed by the rule of law. It is, on the one hand, a harbinger of the formation and improvement of legal personality of each resident member of the local community, and on the other – a fundamental task of local government, carried out by local governments on behalf and in the interests of the local community.

A systematic analysis of the relevant legislative array shows that the current modern military legislation of Ukraine is characterized not only by complete disregard for the goals and objectives of local self-government during martial law, but also by neutralizing or significantly reducing the powers of local governments – moreover, replacing the main entity exercise of such powers (they are transferred from local governments to territorial military administrations), which, in essence, disintegrates the concept of "municipal man" and its implementation in the practice of local governments.

It is stated that the realities of today, as well as the important organizational, regulatory and managerial role of local governments within the territorial community in martial law determine changes in the position of the legislator to restore proper legal personality of local governments in the context of returning some powers to elected local actors. self-government, which marks the recognition and return to the concept of "municipal man" and its application in lawmaking and lawmaking.

Keywords: local self-government, local self-government bodies, territorial community, the concept of "municipal man", martial law, legal personality of a resident member of the territorial community, *homo municipalis*.

Постановка проблеми. Найбільший темпоральний період функціонування державності зазвичай проходить в умовах миру, тобто в умовах ординарного функціонування державності. Саме у такий період в повній мірі здійснюються функції держави, вирішуються її задачі відносно основних напрямків державного розвитку, у стабільному режимі працюють органи публічної влади, що існують та функціонують в межах відносно

самостійних та автономних систем публічної державної та публічної самоврядної (муніципальної) влади [1]. Це дає можливість державній публічній владі на своїх теренах, тобто в межах своєї юрисдикції, забезпечувати правовий режим людини і громадянина, охороняючи, захищаючи, гарантуючи їх існування і реалізацію в повному обсязі, а також даючи можливість людині і громадянину, у разі необхідності, реалізовувати правозахисні механізми як на національному, так й на міжнародному рівнях, відповідно з Конституцією України та міжнародними договорами, що нею підписані і ратифіковані. В той же час органи публічної самоврядної (муніципальної) влади виступають простором практичної реалізації прав і свобод людини, створюючи систему їх захисту у його широкому розумінні (визнання, реалізації, охорони, власне захисту, гарантування).

Отже, місцеве самоврядування яке існує і функціонує в межах публічної самоврядної (муніципальної) влади відіграє велику організаційну, нормативну, правореалізаційну та правозахисну ролі у стабільному функціонуванні державності як складний соціальний механізм самоорганізації людей-жителів відповідної адміністративно-територіальних одиниць держави, або об'єднань таких одиниць (об'єднані ТГ), – що одночасно виступають як члени територіальних людських спільнот – територіальних громад (далі – ТГ).

При цьому треба розуміти, що феноменологію самоорганізації людей-членів ТГ на локальному рівні соціуму уособлюють або самі такі ТГ (зазвичай у вирішенні питань загального (колективного) значення через використання виборчих, референдумних механізмів та інших демократичних механізмів врахування суспільної думки), або органи місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), що створюються самими членами ТГ через використання виборчих механізмів (представницькі ОМСВ) або шляхом демократичних призначень, що здійснюються від імені органів, що сформовано ТГ (виконавчі ОМСВ). Наведена структуризація публічної влади на локальному рівні функціонування соціуму створює відповідну суспільно-управлінську сферу в якій починає формуватися концепція «муніципальної людини», онтологічною засадою якої виступає той факт, що саме:

- а) в межах ТГ (територіальний фактор. – Авт.),
- б) за допомогою ОМСВ (суб'єктно-допоміжний фактор. – Авт.),
- в) в умовах повсякденності (філософсько-визначальний фактор. – Авт.),
- г) формується локальна система реалізації конституційних прав і свобод людини (організаційно-нормативний фактор. – Авт.), яка
- г') процесуально і процедурно існує та функціонує в межах існуючої нормативно-інституційної системи місцевого самоврядування (інституційно-структурний фактор. – Авт.) і
- д) скерована на стратегічне стабільне, передбачуване та якісне існування і функціонування людини в процесі здійснення нею свого життєвого циклу (телеологічно-екзистенційний фактор. – Авт.),
- е) в процесі якого вирішуються складні питання, що торкаються питань публічно-правового і приватно-правового значення (дихотомічний фактор. – Авт.),
- є) через реалізацію конкретною людиною не тільки колективних, а й одночасно і своїх екзистенційних устремлінь, потреб, інтересів (фактор володіння екзистенційним благом через реалізацію колективного блага. – Авт.) та

ж) формування відповідної індивідуальної, групової та колективної муніципальної правосвідомості та аналогічних форм муніципальної психології (діяльнісно-поведінкові настанови) (свідомо-психологічний фактор. – Авт.).

Наведені параметральні ознаки та відповідний процесуальний, а звідси – й нормативно-супроводжувальний та нормативно-забезпечуючий механізми, що створюють та контролюють існування цього ланцюжка (відносно його об'єктно-предметного, змістовного, суб'єктного визначення та ресурсного навантаження) – повністю порушуються та нівелюються в екстраординарних умовах функціонування державності, до яких, безумовно, відноситься воєнний стан або фактичний стан війни. Такі обставини об'єктивують і актуалізують наукове дослідження і аналіз наведених процесів з метою передбачення їх відповідності основним конституційним цінностям, серед яких виступають конституційні права і свободи людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба зазначити, що дослідженню муніципально-правовому статусу людини присвячено низку наукових робіт представників вітчизняної муніципальної школи. Зокрема, цією проблематикою займаються М. О. Баймуратов, І. В. Балабанова, О. В. Батанов, Д. О. Бобровник, Н. В. Бочарова, О. О. Боярський, Є. О. Васильєв, Б. Я. Кофман, О. О. Кравець, А. В. Левенець, І. Л. Литвиненко, П. М. Любченко, В. С. Могілевський, І. Г. Посторонко, С. Ю. Русанова, Г. Г. Танаджи, Ю. Ю. Бальцій та інші. Однак, треба наголосити на тому, що наведені вчені досліджували профільну проблематику в умовах ординарного існування і функціонування державності, тобто в умовах миру. В той же час профільна проблематика в умовах воєнного стану та фактичного стану війни практично не досліджувалась в силу природних причин її несприйняття державною елітою та науковою спільнотою. Але з початком агресивного і нічим неспровокованого нападу РФ на Україну почались відповідні зміни і в цьому питанні. Зокрема, відомі вітчизняні фахівці-конституціоналісти і муніципалісти М. О. Баймуратов і Б. Я. Кофман почали досліджувати феноменологію прав людини в сфері місцевого самоврядування в умовах воєнного стану і фактичного стану війни.

Метою статті виступає дослідження впливу воєнного стану або фактичного стану війни на модифікацію концепції «муніципальної людини».

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи раніше феноменологію «муніципальної людини» – *homo municipalis*, ми сформулювали системне і комплексне поняття цього феномену [2]. Ми вважаємо, що під феноменом «муніципальна людина» необхідно розуміти:

А) фізичну особу, що володіє різним правовим станом (громадянство, іноземство, апатризм, біженство та ін.) (суб'єктна ознака. – Авт.), але

Б) не зважаючи на нього свідомо та ініціативно здійснює свій життєвий цикл в умовах повсякденності у рамках територіальної спільноти людей (екзистенційно-колективна ознака. – Авт.),

В) об'єднаних загальними географічними, історичними та сучасними екзистенційними інтересами, цінностями і потребами, що можуть бути реалізованими тільки в умовах місцевого самоврядування, завдяки спільній синергетичній діяльності людини в межах територіальної громади та громадянського суспільства (екзистенційно-просторова ознака. – Авт.),

Г) завдяки діяльності органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів і органів місцевого самоврядування, які входять до його системи, що здійснюється на

принципах самоорганізації, самодіяльності, самокерованості та самоврядування (інституційна ознака. – Авт.),

Г') з метою створення належних умов для супроводження і забезпечення існування та функціонування людського осередку (екзистенційно-групова ознака. – Авт.),

Д) що має телеологічну домінанту щодо продовження існування та подальшого розвитку людської цивілізації в умовах державно організованого соціуму (екзистенційно-цивілізаційна ознака. – Авт.).

Отже, системний аналіз зробленого нами дефінітивного визначення «муніципальної людини» – *homo municipalis* дає змогу стверджувати, що тактичні та стратегічні настанови формування, існування і розвитку такої профільної феноменології, її стереотипи та управлінська (індивідуальна, групова і колективна) парадигма напряду торкаються мирних умов та може в повному обсязі ефективно і оптимально здійснюватися тільки в умовах національного і міжнародного миру, бо саме такий стан ї є запорукою їх екзистенційно-невпинної та системно-перманентної реалізації.

В той же час, необхідно наголосити на тому, що в умовах воєнного стану наведені настанови фактично перестають існувати та функціонувати, бо руйнуються система горизонтально-вертикальних міжпредметних та міжсуб'єктних зв'язків, що виникають у процесі функціонування ТГ, – отже, порушується статусність як самої громади, як територіальної людської спільноти, що може існувати і функціонувати у відповідних позитивних умовах, так й статусність її членів, – а саме конкретної людини-жителя, що в узагальненому вигляді уособлює *homo municipalis*.

Треба констатувати, що з початком воєнного стану всі наведені параметральні настанови починають діяти «у зворотному контексті» своєї дії, свого телеологічного призначення і спрямування, враховуючи фактор екстраординарності умов, в яких починає діяти державне управління. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року зі змінами і доповненнями [3], воєнний стан – це:

а) особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності (фактор екстраординарності в державному управлінні. – Авт.) та

б) передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності (фактор модифікації ординарних компетенційних повноважень органів публічної влади. – Авт.), а також

в) тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (фактор темпорального обмеження конституційних прав і свобод. – Авт.).

Отже, по-перше, збройна агресія або її загроза водночас і різко змінює систему задач і функцій держави, скеровуючи і модифікуючи, трансформуючи їх та вибудовуючи на спротив або нейтралізацію правових станів або загроз, що

з'явилися. По-друге, наведені негативні для існування і функціонування стани і фактори кардинальним чином модифікують ординарні компетенційні повноваження органів публічної влади – через їх припинення, нівелювання, зміну, побудову нової моделі, що є придатною для існування в умовах воєнного стану. По-третє, настає суттєве обмеження конституційних прав і свобод людини на весь термін воєнного стану, аж до його відміни. У підсумку фактично змінюється конфігурацію не тільки самої публічної влади та її функціонування, а й конфігурація правового статусу людини, що напряду впливає на статус людини у МСВ, де вона фактично й здійснює свій життєвий цикл у стані повсякденності.

Звідси, можна констатувати, що наведені наслідки воєнного стану напряду і негативно впливають на характерологічні риси існування і функціонування муніципальної людини – а саме людини-жителя відповідної території держави та члена відповідної ТГ.

Отже, можна погодитись з низкою вітчизняних авторів, що воєнний стан, як особливий правовий режим:

- характеризується більшою кількістю ідентифікаційних ознак (зростання переліку найважливіших об'єктів негативного посягання), (причому такий процес носить об'єктивний характер. – Авт.);

- різною просторовою розповсюдженістю (вся держава або окремі її місцевості) (така розповсюдженість не залежить від волі державної та самоврядної публічної влади держави-жертви агресивного нападу. – Авт.);

- більш суттєвими обмеженнями, включаючи конституційні права і свободи людини і громадянина та права і законні інтереси юридичних осіб (характер обмежень має об'єктивний характер, враховуючи відсутність ресурсної (організаційної, нормативної, матеріально-фінансової, кадрової, технологічної тощо) можливості забезпечувати належний правовий режим, що є обов'язковим для існування та реалізації конституційних прав і свобод, а також законних інтересів. – Авт.);

- вказівкою на обов'язкову наявність темпоральної ознаки застосування таких обмежень – тимчасові, із зазначенням строку їх дії [4] (ця ознака носить альтернативний і можливо-непередбачуваний характер, бо може бути встановленою тільки в гіпотетичному контексті. – Авт.).

Треба наголосити на тому, що в умовах воєнного стану або фактичного стану війни, насамперед, радикально змінюється правовий статус території на якій функціонує ТГ. На слушну думку М. О. Баймуратова та Б. Я. Кофмана території, на яких функціонує ТГ в екстраординарних умовах функціонування державності можна охарактеризувати за допомогою їх категоризації. Отже, в умовах воєнного стану в Україні можна визначити чотири основних сфери (форми) не тільки загальної діяльності існування та функціонування МСВ, ОМСВ, але й ТГ, що ними очолюються, які напряду впливають на формування суб'єктності таких громад та правовий режим реалізації та захисту прав людини, в межах якої (суб'єктності), він й повинен діяти, а саме:

А) в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях, що не задіяно у воєнних діях – тобто, там де, по-перше, діє національний правовий режим; по-друге, забезпечене верховенство Конституції України та її національного законодавства; по-третє, існують умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з

управління територіями і, по-четверте, можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, – отже, з ординарними та стабільними умовами (за можливості в умовах воєнного стану) наявності, прояву і функціонування суб'єктності ТГ і правового режиму реалізації та захисту прав людини. Тому можна констатувати, що тут концепція «муніципальної людини» може бути забезпеченою та реалізованою у повній мірі;

Б) в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях де проходить воєнне протистояння з агресором – тобто, там де, по-перше, все ще діє національний правовий режим; по-друге, існує фактичне і юридичне забезпечення верховенства Конституції України та її національного законодавства, але воно знаходиться під загрозою; по-третє, існують умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, хоча вони внаслідок воєнних дій або суттєво звужуються, або є фактично відсутніми, – отже, суб'єктність ТГ та правовий режим реалізації та захисту прав людини не може бути забезпечений в повній мірі, а тільки в міру фактичних можливостей. Тому можна констатувати, що тут концепція «муніципальної людини» не може бути належним чином супроводжуваною, забезпеченою та реалізованою у повній мірі;

В) в умовах функціонування ТГ та їх ОМСВ на територіях, що тимчасово опинились під контролем окупаційних військ – тобто, там де, по-перше, не діє національний правовий режим; по-друге, не функціонує принцип верховенства Конституції України та її національного законодавства; по-третє, є відсутніми умови для відносно стабільного здійснення діяльності легітимних ОМСВ в контексті належного виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ; по-четверте, така відсутність існує, як результат або блокування таких дій з боку окупантів, або свідомого перешкоджання такій законній діяльності ОМСВ з боку окупантів без безперечного визнання їх окупаційної влади і колаборації з ними, – ф як результат тут ОМСВ не тільки вельми проблематично, а й фактично не може бути забезпечений належний правовий режим реалізації та захисту прав людини, що фактично нівелює та демонтує суб'єктність ТГ та її членів. Тому можна констатувати, що тут концепція «муніципальної людини» фактично не може бути забезпеченою та реалізованою зовсім;

Г) в умовах функціонування ТГ та ОМСВ на територіях, що тимчасово були під контролем окупаційних військ та які повернулися під контроль української влади – тобто, йдеться, по-перше, про відновлення національної юрисдикції над територією та її національного правового режиму; по-друге, відновлений принцип верховенства Конституції України та її національного законодавства; по-третє, йдеться фактично про початок функціонування ОМСВ на територіях, що зазнали всі ознаки «тотальної війни», що веде держава-агресор проти України (руйнування критичної інфраструктури, потреба і необхідність нагальної «соціальної реанімації» ТГ, мешканці яких зазнали злочини окупаційної влади у всьому їх розмаїтті та понесли безповоротні втрати людського потенціалу; по-четверте, об'єктивуються і актуалізуються питання відновлення суб'єктності ТГ у її широкому розумінні (ресурсному, економічному, соціальному тощо), включаючи й забезпечення правового режиму реалізації та захисту прав людини. Отже, тут

концепція «муніципальної людини», її забезпечення та реалізація набуває в таких умовах не тільки підвищеного значення, а й особливої актуалізації та акцентуації в діяльності як ОМСВ, так й центральної влади, причому у чітко визначених параметральних та телеологічних ознаках і напрямках.

Отже, саме тут насамперед актуалізуються питання відновлення та організації функціонування ТГ та їх ОМСВ в умовах гуманітарної катастрофи та післявоєнної реабілітації локального господарства, включаючи розмінування, вбирання завалів, території, відновлення доріг, забезпечення первинних потреб населення (медичне забезпечення, торгівля хлібом та іншими продуктами первинної необхідності, транспорт, відновлення виробництва тощо) – тобто, мова фактично йде про відновлення місцевого господарства через реабілітацію управлінської та соціальної можливостей території та реанімацію власне людської спільноти для створення елементарних та мінімальних можливостей функціонування ТГ, її членів та діяльності ОМСВ на визволеній території громади. І в цих умовах концепція «муніципальної людини» служить зразком аксіологічного, методологічного і праксеологічного значення в контексті організаційно-управлінського і ресурсного супроводження і забезпечення.

Звідси можна констатувати, що залежність правового статусу суб'єктів МСВ, включаючи ОМСВ як органів публічної влади, їх компетенційних повноважень, а також ТГ, як територіальних людських спільнот, що здійснюють свій життєвий цикл у колективному, груповому і індивідуальному розумінні – тобто, у вигляді всієї ТГ, групи людей та відповідно кожної людини-члена ТГ, – напряду залежить від правового статусу території в умовах воєнного стану. Системний аналіз такого статусу в різних умовах існування території дає можливість побудувати процесуальний ланцюжок у такому вигляді – «територія ТГ» – «повноваження ОМСВ» – «правовий статус ТГ» – «правовий статус людини-члена ТГ».

Причому, останній елемент цього процесуального ланцюжка «правовий статус людини-члена ТГ» уособлює концептуальне розуміння «муніципальної людини», обсяг правового статусу якої напряду залежить від:

- а) правового статусу ТГ,
- б) компетенційних повноважень і можливостей діяльності ОМСВ, що
- в) функціонують на відповідній території держави, яка –
- г) в умовах воєнного стану володіє різним правовим статусом,
- г') в залежності від якого реалізується відповідний режим фактичного існування і практичного виконання прав і свобод людини.

Треба наголосити на тому, що в Україні існує та функціонує досить солідна законодавча база відносно питань, що торкаються визначення правового статусу ОМСВ та ТГ, їх суб'єктів та органів в умовах воєнного стану. Дійсно, окремі питання профільного характеру вирішуються низькою національних законодавчих актів, зокрема, Законами України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [5], «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [6], «Про військово-цивільні адміністрації» від 3 лютого 2015 року [7], «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року [8], «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року [9] та ін. – але, системний аналіз правового статусу інституту МСВ та компетенційних повноважень ОМСВ, що закріплюється в наведених законодавчих актах, в широкому розумінні й включаючи й захист прав і свобод людини, як квінтесенцію та основну телеологічну домінанту діяльності як самого профільного

інституту, так й ОМСВ, – дає змогу говорити, що законодавцем зроблено лише перші кроки щодо організаційного, нормотворчого (законотворчого) та нормопроектного (законопроектного) характеру, що скеровані на оптимізацію їх діяльності в екстраординарних умовах функціонування державності.

Такий висновок, що ґрунтується на системному підході свідчить, що повноваження ОМСВ в період воєнного стану фактично є номінальними. Більш того, проходить процеси заміни суб'єкта таких повноважень, коли замість ОМСВ їх повноваження починають виконувати військові адміністрації, що свідчить, по-перше, про мілітаризацію державного управління; по-друге, про делегітимацію інституту місцевого самоврядування та органів, що сформовано ТГ, зокрема представницьких та виконавчих органів ОМСВ; по-третє, про процеси різкого зниження якості локального управління, бо його здійснюють фактично нефахівці з муніципальних відносин; по-четверте, про девіацію процесів ресурсного супроводження і забезпечення місцевого самоврядування, враховуючи особливі умови воєнного стану щодо об'єктивного обмеження необхідних матеріальних, фінансових, кадрових, технологічних та інших необхідних ресурсів.

З іншого боку, законодавець спрямовує свою діяльність на те, щоб право людини на місцеве самоврядування не було або звужене або порушено, хоча й треба визнати, що йому це поки погано вдається, – бо накоплений досвід сьогоденного мілітарного управління переконливо свідчить саме про це – діяльність територіальних військових адміністрацій фактично подавляє діяльність ОМСВ і гармонійні відносини між ними, на жаль, не вибудовуються.

Разом з тим, у поведінці законодавця вже є приклади, що приходять усвідомлення негативних наслідків такої позиції. Прикладом тут можуть слугувати відповідні дії Парламенту України щодо внесення відповідних змін та доповнень до діючих законів. Так, розроблений проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», що схвалений Кабінетом Міністрів України, був скерований до Верховної Ради України 09.04 2022 року [10]. Цей законодавчий акт, був в цілому прийнятий 12.05.2022 року і його положення спрямовані на вдосконалення системи саме локального управління в межах ТГ в екстраординарних умовах їх функціонування, а звідси – й на забезпечення їх суб'єктності через відповідну діяльність відповідних сільських, селищних, міських голів та інших ОМСВ [11]. Зокрема, передбачається, що голови органів місцевого самоврядування можуть одноосібно приймати такі рішення: а) передавати гроші з місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України; б) на розсуд керувати майном, що належить до комунальної власності; в) створювати та реорганізувати комунальні підприємства, установи та організації, включаючи затвердження їх статутів; г) звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд; г') обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій; д) створювати за рахунок місцевого бюджету установи, які безкоштовно надають первинну правову допомогу, призначати та звільняти керівників таких установ; е) самостійно приймати рішення для боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями; є) самостійно приймати рішення щодо поводження з небезпечними відходами; и) вносити зміни до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних громад. Крім того, закон спрощує процедури прийняття кадрових

рішень щодо посад в ОМСВ, посад керівників суб'єктів комунального сектора економіки в умовах воєнного стану. Отже, можна стверджувати, що наведені дії скеровані не тільки на відновлення правосуб'єктності виборних органів ОМСВ, а й фактично у опосередкованому вигляді на відновлення правосуб'єктності ТГ та її окремих членів-жителів. Звідси й можна констатувати, що фактично маємо справу з реалізацією концепції «муніципальної людини» на практиці.

Висновки. Резюмуючи наведене вище, можна дійти до наступних висновків:

- концепція «муніципальної людини» – *homo municipalis*, причому, як в умовах миру, так й в умовах воєнного стану та фактичного ведення воєнних дій володіє великим методологічним та праксеологічним потенціалом для розбудови та розвитку територіальних людських спільнот та вдосконалення використання інституту МСВ на теренах демократичної правової держави. Вона, з одного боку, є провісником формування та вдосконалення правосуб'єктності кожного жителя-члена ТГ, а з іншого – основоположною задачею локального управління, що здійснюється ОМСВ від імені та в інтересах ТГ;

- системний аналіз профільного законодавчого масиву свідчить про те, що наявне сучасне мілітарне законодавство України характеризується не тільки повним ігноруванням цілей і задач МСВ в період воєнного стану, але й нейтралізацією або суттєвим звуженням повноважень ОМСВ, – більш того, заміною основного суб'єкта реалізації таких повноважень (вони передаються від ОМСВ до територіальних військовий адміністрацій), що, по суті, дезінтегрує концепцію «муніципальної людини» та її втілення в практичній діяльності ОМСВ;

- реалії сьогодення, а також важлива організаційна, нормативна та управлінська роль ОМСВ в межах ТГ в умовах воєнного стану детермінують зміни в позиції законодавця щодо відновлення належної правосуб'єктності ОМСВ в контексті повернення частини повноважень виборним суб'єктам МСВ, що знаменує собою визнання і повернення до концепції «муніципальної людини» та застосування її в законопроектній та законотворчій діяльності.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М. О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада та громадянське суспільство: проблеми взаємозв'язку і взаємозалежності. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 131-138.

2. Боярський О. О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 110-118.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

4. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Про роль органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. Деокупація. Юридичний фронт. – De-Occupation. Legal front. Міжнародний експертний круглий стіл. URL: <https://www.facebook.com/groups/642611143466211/posts/646573919736600/>. (дата звернення: 7.06.2022).

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

7. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 87.

8. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.

9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 44. Ст. 416.

10. Порівняльна таблиця до проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. Реєстраційний № 7269. URL: file:///C:/Users/Mikhail/Downloads/doc_560160.pdf. (Дата звернення: 3.05.2022).

11. Верховна Рада України прийняла в цілому Закон щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222800.html>. (Дата звернення: 13.05.2022).

References:

1. Baymuratov M. O. Publichna samovryadna (munitsypal'na) vlada ta hromadyans'ke suspil'stvo: problemy vzayemozv'yazku i vzayemozalezhnosti. Aktual'ni problemy derzhavy i prava. 2003. Vyp. 21. S. 131-138.

2. Boyars'kyu O. O. Stanovlennya fenomenolohiyi munitsypal'noyi lyudyny v mezhakh hromadyans'koho suspil'stva i derzhavy. Chasopys Kyyivs'koho universytetu prava. 2020. № 2. S. 110-118.

3. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 12 travnya 2015 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2015. № 28. St. 250.

4. Baymuratov M.O., Kofman B.YA. Pro rol' orhaniv mistsevoho samovryaduvannya v period voyennoho stanu v Ukrayini. Deokupatsiya. Yurydychnyy front. – De-Occupation. Legal front. Mizhnarodnyy ekspertnyy kruhlyy stil. URL: <https://www.facebook.com/groups/642611143466211/posts/646573919736600/>. (data zvernennya: 7.06.2022).

5. Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 21 chervnya 2018 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2018. № 31. St. 241.

6. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 12 travnya 2015 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2015. № 28. St. 250.

7. Pro viys'kovo-tsyvil'ni administratsiyi: Zakon Ukrayiny vid 3 lyutoho 2015 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2015. № 13. St. 87.

8. Pro obronu Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 6 hrudnya 1991 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1992. № 9. St. 106.

9. Pro mobilizatsiynu pidhotovku ta mobilizatsiyu: Zakon Ukrayiny vid 21 zhovtnya 1993 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1993. № 44. St. 416.

10. Porivnyal'na tablytsya do proektu Zakonu Ukrayiny pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny "Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu" shchodo funktsionuvannya mistsevoho samovryaduvannya u period diyi voyennoho stanu. Reyestratsiyyny № 7269. URL: file:///C:/Users/Mikhail/Downloads/doc_560160.pdf. (Data zvernennya: 3.05.2022).

11. Verkhovna Rada Ukrayiny pryynyal v tsilomu Zakon shchodo funktsionuvannya mistsevoho samovryaduvannya u period diyi voyennoho stanu. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222800.html>. (Data zvernennya: 13.05.2022).